

A székelyek „ősrégi” címerének csíkszéki emlékei

A székelység régi címeréről (*Siculia insigna antiqua*) Lakatos István plébános 1702-ben latin nyelven írt, *Siculia* címet viselő kéziratot munkájában olvashatunk először. A Dóczy Örs által latinról magyarra fordított szövegrészből megtudjuk, hogy „...a teljes székely népesség ősrégi címerében a páncélozott Kar, amely kardot tart, ebben pedig a Korona, a Szív és a Medvefej, amely e népesség bátorságát és nagylelkűségét ábrázolja...” volt látható. Ezt azonban – mint írja – „...a XV. századi, Krisztus 1437. évében történt belső felkelés miatt nagyon rég törölték [...], akkor, amikor a megszokott öltözetet betiltották, és az azon levő zsinórozott gallért és gombokat levették, valószínűleg mindezek nélkül maradtak azok, akiket a felkelés heve rabságba ejtett”. A szerző azt is megjegyzi, hogy az ő idejében a teljes székely népesség címe a „Nap és a Hold” volt, amely a Királyi Tábla elé is felkerült. Lakatos nagybecsű kéziratához egy „pontosan és nagy gonddal” rajzolt Székelyföld térképet (*Tabula Siculia accurate delineata A C 1702.*) is csatolt. Ezen mind a régi, mind az új székely címer (*Insigna moderna Siculia*) látható.

Lakatos leírásán kívül a régi székely címer ábrázolásának sajátos kútforrása a XV-XVI. században épített késő gótikus templomaink, amelyek keresztboltozatán, a boltozatok keresztelési pontjain, zárkövein, a szentély freskóin, berendezési tárgyain nem egy esetben viszontlátjuk azt, több esetben a donátorok címereivel együtt. Ezekre a festett vagy faragott címerábrázolásokra Jánosfalvi Sándor István, Huszka József, Keöpeczi Sebestyén József és Dávid László felhívták már a figyelmet. Az Udvarhelyszéken fellelhető emlékeket jelen sorok szerzője a közelmúltban vette leltárba.¹

A régi székely címer azonban nem csupán Udvarhelyszéken, de a csíki templomokban is fellelhető volt. Dr. Endes Miklós írja, hogy a csíkmenasági templom hálóboltozatos szentélyében, a bordák keresztvezései között képzeletbeli címereket ábrázoló, festett hársfapajzsok egyikén a régi székely címer látható, pontosabban annak egyik változata: „és pedig vörös pajzsban, ennek baloldalán előtűnő felhőkből előtörő, lefordított páncélos kar könyökével félkezében vörös szíven átszúrt egyenes kardot tartva...”²

Huszka József pedig 1886-ban arról ír, hogy a csíksomlyói plébániatemplomban „hányódott” egy szárnyasoltár, amelynek alsó részén „a fel-támadó üdvözítő, s a sarkokban egy régi székely címer és az egyesített magyar–cseh címerek láthatók.”³ E szárnyasoltár festett és faragott lábazati táblarésze (*predella*), amelyről Keöpeczi Sebestyén József is 1929-ben röviden megemlékszik,⁴ jelenleg a kolozsvári Szépművészeti Múzeum raktárában található (leltári száma: II. 5831), ahová az Erdélyi Nemzeti Múzeum gyűjteményéből került. Nemrég – Kovács Árpád művészettörténész kollégám közbenjárásának köszönhetően – a *predellát* a helyszínen tanulmányozhattam, felvételeket készíthettem róla. A régi székely címer a *predella* bal sarkában látható egy tárcsa alakú pajzsban, amelynek színe vörös [!]. A pajzs mezejében egy felhőből kinövő, ezüst páncélos kar van, kezében nyitott arany koronán, vörös szíven és természetes színű medvefejen átszúrt, fekete markolatú, ezüstszínű egyenes kardot tartva. A medvefej bal oldalán egy ezüstsínű növekvő félhold, jobb oldalán hatágú aranyszínű csillag fénylik. Amint az a címerleírásból kitűnik, ezen a címerpajzsban is együtt találjuk – akárcsak a székelydályai és a székelyderzsi templomokban látható címerekben – a régi, illetve az ún. új székely címer ábráit. Adatok hiányában ma még nem tudjuk véglegesen eldönteni, hogy a székely nemzet címe eredetileg mindezen szimbólumokat tartalmazta-e vagy itt a régi és az új székely címer összevonásával állunk szemben. Egyesek úgy vélik ugyanis, hogy Zsigmond magyar király (1387–1437) uralkodásának utolsó évében adományozta a székelyeknek címerként a napot és a holdat, mivel ők mind a török ellen, mind a parasztek föltámadásában (a Budai Nagy Antal-féle parasztfelkelésről lehet itt szó) szorgalmasan vigyáztak, akárcsak az előbb említett két égitest az égen. De ez Keöpeczi Sebestyén József szerint egyáltalán nem bizonyítható.

Székelydályai (XVI. század eleje)
Fotó: Mihály János

*A székely nemzet régi címere a csíksomlyói szárnyasoltár predelláján (XVI. század eleje)
Fotó: Mihály János*

A fentieket figyelembe véve, továbbá azokat az udvarhelyszéki címeres emlékekkel összevetve, a régi székely címerrel kapcsolatosan befejezésül az alábbi észrevételeket tesszük:

1. A régi székely címer pajzsának felülete, a mezeje eredetileg valószínűsíthetően *vörös színű* volt és nem *kék*, ahogy azt történetírásunk mind a mai napig tartja.

2. A régi székely címer nem azonos Székelyudvarhely mezőváros címerével, bár ábrái látszólag megegyeznek azzal. A város címere ugyanis egy *kék mezejű* pajzsban ezüst páncélos kar, kezében ezüstszínű egyenes kard, mely medvefejet és szívet szúrt át, a kard hegyén koronával. A kard hegyére helyezett korona jobb és bal oldalán egy-egy négyszirmú virág (?), míg a pajzs alsó részén két hatágú csillag látható. Ezt a címet Izabella királynő adományozta a városnak 1558-ban. A város pecsétje is ezzel a címerrel volt ellátva, amint az a Román Akadémia Kolozsvári Fiókjának könyvtárában elhelyezett Kemény József-féle gyűjteményben fellelhető pecséttrajzon is látható.

3. Bár Cserei Farkas és az ő nyomdokain járók azt vallják, hogy a régi székely címer 1437-ben töröltetett, s

*Bögöz
(XV. század második fele)
Fotó: Mihály János*

helyébe a nap és a hold került, ez az állítás ma már nem állja meg a helyét. Az általunk felsorolt csíki (Menaság, Csíksomlyó) és udvarhelyszéki (Bögöz, Székelydália, Székelyderzs) címeres emlékek, amelyek a XV. század második felében vagy a XVI. század elején készültek, egyértelműen bizonyítják, hogy a régi székely címer használata még a Jagelló-korban is „divatban” volt. Ezért kerülhetett díszítőelemként templomaink belső berendezési tárgyaira, a szentélyeik boltozatára és gyámköveire, avagy a korabeli lakóházak kályhacsempéire (pl. a keresztúrszéki Csekefalván).⁵

Továbbra is nyitott kérdés marad azonban, hogy ki és mikor adományozta ezt a címet a székelyeknek, akár csak az is, hogy a nap és a hold eredetileg ott volt-e a régi székely címer ábrái között, vagy az valóban egy későbbi adományozás hozadéka.

Mihály János

1. Mihály János: *A régi székely címer udvarhelyszéki emlékei*. In: Székely szimbólumok nyomában. Székelyudvarhely, 2009. 67–71.
2. Endes Miklós: *Csik-, Gyergyó-, Káraszón-székek földjének és népének története 1918-ig*. Bp., 1938. 74.
3. Huszka József: *Magyar szentek a Székelyföldön a XV. és XVI. századokban*. In: Archeológiai Értesítő, VI (1886). 123–134.

4. Keöpeczi Sebestyén József: *A középkori nyugati műveltség legkeletibb határai*. Cluj–Kolozsvár, 1929. Erdélyi Tudományos Füzetek 19. 6. számú jegyzet.

5. Benkő Elek: *Nemesség és nemesi reprezentáció a középkori Székelyföldön*. In: A Csíki Székely Múzeum évkönyve 2009 – 1. Csíkszereda, 2009. 247. 4. sz. kép.

*Székelyderzs
(XV-XVI. század fordulója)
Fotó: Mihály János*

